

Otázky a odpovědi

k nálezu Ústavního soudu ve věci práva na účinné vyšetřování oběti možného znásilnění ze strany kněze

(nález sp. zn. Pl. ÚS 27/25)

1. Kdo je stěžovatelka a čeho se před Ústavním soudem domáhala?

V roce 2015 zahájily orgány činné v trestním řízení (OČTŘ) úkony trestního řízení pro podezření ze spáchání zločinu znásilnění.

Jednání, k němuž se vztahovalo podezření, mělo spočívat v sexuálním zneužívání stěžovatelky mezi roky 2002-2014 (kdy jí bylo 17 až 30 let), kterého se měl dopustit kněz římskokatolické církve.

Podle stěžovatelky OČTŘ jednání podezřelého posoudily nedostatečně. Nevypořádaly se se všemi argumenty, nezjistily veškeré podstatné skutečnosti vztahující se k tvrzené trestné činnosti podezřelého a své závěry náležitě neodůvodnily. Svým postupem podle ní porušily její právo na účinné vyšetřování.

Před Ústavním soudem se stěžovatelka domáhala především adekvátního pojmenování jednání podezřelého.

2. Jak se kauza vyvíjela před nynějším rozhodnutím pléna? Jak do případu zasáhl Evropský soud pro lidská práva?

Stěžovatelka stojí před Ústavním soudem již podruhé.

V minulosti byla její ústavní stížnost tříčlenným senátem odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost a nepřipustnost (usnesení IV. ÚS 707/21 je dostupné [zde](#)).

Posléze však uspěla před Evropským soudem pro lidská práva (ESLP), který v rozsudku *Y. proti České republice* konstatoval, že Česká republika porušila své závazky, k nimž se zavázala přistoupením k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, a proto stěžovatelce přiznal náhradu nemajetkové újmy ze strany státu.

V rozsudku *Y. proti České republice* (česky shrnutém [zde](#)) ESLP zjednodušeně řečeno konstatoval, že Česká republika porušila své pozitivní závazky plynoucí z Úmluvy. Ty vyžadují především přijetí účinné trestněprávní úpravy a její efektivní uplatňování v praxi. Odpovídající legislativní a regulační rámec poskytne ochranu před útoky na fyzickou a morální integritu jednotlivců, zejména v případech tak závažných skutků, jako je znásilnění.

ESLP nespatořoval podstatu problému v někdejší právní úpravě (její nedostatečnosti), ale v jejím příliš zužujícím výkladu. Česká republika podle ESLP nedostála svým závazkům nastavit a účinně uplatňovat trestněprávní systém tak, aby byl způsobilý kriminalizovat nekonsenzuální sexuální akty.

Protože se stěžovatelka znovu obrátila na Ústavní soud s žádostí o obnovu řízení po rozsudku ESLP, rozhodoval nyní Ústavní soud v obnoveném řízení podruhé.

3. Jak Ústavní soud rozhodl?

Prvním výrokem Ústavní soud shledal porušení práva stěžovatelky na účinné vyšetřování plynoucí z práva na nedotknutelnost osoby, zákazu nelidského a ponižujícího zacházení a práva na soukromí v rozhodnutích OČTŘ.

Druhým výrokem Ústavní soud zrušil sdělení městského státního zastupitelství a usnesení policie, kterými byla kauza fakticky odložena.

Případ se nyní vrací OČTŘ k došetření. Ústavní soud rozhodnutím nijak nepředjímá závěry o případném naplnění znaků skutkových podstat konkrétního trestného činu a ani to, jakým způsobem bude trestnost jednání podezřelého posouzena.

4. Jak probíhalo řízení před Ústavním soudem? Proč rozhodovalo plénium?

V minulosti byla ústavní stížnost stěžovatelky odmítnuta tříčlenným senátem. Po rozhodnutí ESLP se však stěžovatelka znovu obrátila na Ústavní soud s žádostí o obnovu řízení.

V obnoveném řízení po rozsudku ESLP již rozhoduje plénium (sbor všech soudkyň a soudců Ústavního soudu).

Plénium nejprve povolilo obnovu řízení, teprve nyní rozhodlo ve věci samé (tedy o podstatě kauzy).

Důsledkem nynějšího rozhodnutí pléna je, že se kauza vrací OČTŘ k došetření. Ústavní soud však nijak nepředjímá závěry o naplnění znaků skutkových podstat konkrétního trestného činu a ani to, jakým způsobem bude trestnost jednání podezřelého posouzena. (Žádné indicie v tomto směru neplynou ani z rozsudku ESLP).

5. Z jakého důvodu Ústavní soud stěžovatelce vyhověl a konstatoval porušení jejích práv?

Ústavní soud zohlednil rozsudek mezinárodního soudu (ESLP) v případě stěžovatelky a poté dospěl k závěru, že tzv. hájitelná tvrzení stěžovatelky o možném sexuální násilí dosud nebyla prošetřena.

Ústavní soud shrnul, že ESLP podstatu problému spatřoval v příliš zužujícím výkladu právní úpravy týkající se kriminalizace nekonsenzuálních sexuálních aktů v případě, kdy oběť nekladla intenzivní fyzický odpor. Státy mají podle ESLP nejen povinnost přijmout takové znění trestněprávních předpisů, které postihuje útoky na fyzickou a morální integritu osob, ale i povinnost zavést přiměřená preventivní opatření k ochraně obětí takových útoků, jakož i povinnost zajistit fungující proceduru jejich vyšetření.

Hájitelné tvrzení stěžovatelky (zjednodušeně řečeno) není nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je prostorově i časově možné, je dostatečně konkrétní a v čase neměnné. Splnění uvedených podmínek je vždy třeba posuzovat po zvážení všech konkrétních skutkových okolností.

Stěžovatelka hájitelné tvrzení vznesla. OČTŘ proto měly povinnost důkladně a dostatečně prošetřit všechny podstatné okolnosti týkající se naplnění jednotlivých znaků skutkových podstat trestných činů a zajistit tomu odpovídající důkazy. To se však v případě stěžovatelky dosud nestalo.

6. Jaká konkrétní hájitelná tvrzení stěžovatelka před OČTŘ vznesla?

Stěžovatelka vznesla hájitelná tvrzení o jednání, které mělo spočívat v sexuálním zneužívání mezi roky 2002-2014 (kdy jí bylo 17 až 30 let), jehož se měl dopustit kněz římskokatolické církve. Hájitelná tvrzení se tedy vztahovala k prokazování relevantních znaků skutkových podstat v té době aplikovatelných trestných činů znásilnění a sexuálního nátlaku.

Stěžovatelka uvedla, za jakých okolností podezřelý k sexuálním praktikám vůči ní přistupoval a jak na ně reagovala.

Podle ní ji při provádění sexuálních praktik ji muž například zamkl, natlačil do rohu, silou ji tam držel. K atakům mělo docházet se vzrůstající intenzitou. Podezřelý jí měl údajně říkat, že je jeho „duchovní dcerka“, a donutit ji odpřisáhnout, že o situaci nikomu neřekne.

Při sexuálním ataku se podle vlastních slov stěžovatelka zpočátku bránila slovně i fyzicky. Projevovala nesouhlas, plakala a nejdříve i křičela, i když věděla, že ji nikdo neuslyší. Snažila se mu vysmeknout. Podle stěžovatelky byl vedlejší účastník i přes svůj věk (nar. 1945) silnější a její odpor vždy překonal. Pokud vzdorovala, připomínal jí svou pomoc jí a její rodině i možnost ukončení podpory z jeho strany. Postupem času otupěla, neboť nemělo smysl se bránit. Cítila stále se prohlubující pocit viny a studu.

Stěžovatelka vypověděla i o své závislosti na podezřelém. Byla na něm v duchovním směru odkázána, důvěřovala mu a byl pro ni autoritou. Vysvětlila, proč postavení duchovního otce a zpovědníka zahrnovalo velkou míru kontroly a dohledu, proč se cítila odkázána na jeho vůli a proč byla vůči němu omezena ve svobodě rozhodování.

Podezřelý se k sexuálním stykům se stěžovatelkou až na výjimky doznal, přikládal jim však jiný význam. K jednání podle něho docházelo dobrovolně, jakékoli násilí popřel. Stěžovatelka mu podle jeho slov projevovala náklonnost i psaním písemností, které vedlejší účastník v kopiích doložil.

7. Došlo k viktimizaci stěžovatelky ze strany orgánů státu? Jaké jednání Ústavní soud OČTŘ vytkl?

Viktimizace (zraňování) oběti trestného činu je v rozhodnutí OČTŘ nepřipustná a orgány státu se jí musí vyvarovat. Nepřipustné je očerňování oběti, přenášení viny na oběť či bagatelizace její újmy.

Samotná viktimizace může snižovat důvěru obětí v trestní systém a tím oslabit efektivitu potírání sexuálních trestných činů, protože se oběti na orgány státu za trvání takové praxe ani neobráť.

To mimo jiné znamená, že OČTŘ by měly být schopny nahlížet na skutkové okolnosti případu nejen z hlediska podezřelého, ale i očima oběti.

Ústavní soud se zabýval zejména závěry OČTŘ, které se týkaly hodnocení chování stěžovatelky během tvrzeného činu a po něm. Podle Ústavního soudu jejich závěry vykazují neústavní nedostatky a představují možnou sekundární viktimizaci stěžovatelky.

Policie zcela pominula, že jednání stěžovatelky, která nevyvíjela silný fyzický odpor, může být typickou reakcí oběti sexuálně motivovaného trestného činu.

Z odborné literatury plyne, že ženy vnímají sexualizované násilí v trvajícím vztahu s pachatelem jako extrémně stresující. Ze strachu volí spíše nekonfrontační (málo energický) odpor. V případech vztahových znásilnění mohou oběti po nějakou dobu reagovat zdánlivě smířlivě.

O tom, že stereotypy ve vnímání chování oběti v přístupu policie přetrvávají, svědčí i její vyjádření k návrhu na povolení obnovy řízení před Ústavním soudem. V něm policie znovu upozornila na možnost stěžovatelky ze vztahu odejít. Fakt, že policie i nyní – po výtce ze strany městského státního zastupitelství a rozsudku ESLP – volí argumenty, které jsou v rozporu s poznatky z oboru viktimologie, svědčí o nedostatečném ohledně schopnosti nahlédnu na kauzu očima oběti.

8. Přinesl nálezn nějaké změny pro budoucí praxi?

Ano.

Nález určuje postupy, jimiž se OČTŘ budou povinny řídit při projednávání podobných případů v budoucnu. Plnění závazků státu na poli vyšetřování sexuálních trestných činů považuje Ústavní soud za klíčové pro důvěru společnosti v trestní systém. Proto vyložil konkrétní povinnosti, které OČTŘ musí (nejen v případě stěžovatelky) respektovat.

Ústavní soud se mimo jiné blíže zabýval znakem násilí, závislosti a bezbrannosti. V návaznosti na rozsudek ESLP vyslovil Ústavní soud závěr, podle kterého má stát účinně potírat veškeré nekonsenzuální sexuální jednání, a to včetně toho, ve kterém chybí prvek fyzického odporu oběti.

Blízký vztah a neschopnost oběti se z vlivu podezřelého vymanit pak nelze bez dalšího považovat za okolnost, která snižuje důvěryhodnost výpovědi poškozené.

Orgány státu se musejí zdržet sekundární viktimizace obětí, která může ublížit nejen konkrétním poškozeným, ale i celému systému potírání sexuálně motivovaných trestných činů. Sekundární viktimizace v konkrétních případech odrazuje potenciální oběti od záměru trestný čin nahlásit.

9. Uplatnil někdo ze soudců odlišné stanovisko?

Ano.

Je právem (ne povinností) soudce, který hlasoval proti výroku rozhodnutí nebo nesouhlasil s odůvodněním, vyjádřit svůj nesouhlas. Odlišná stanoviska jsou tradičně připojena za publikovanými nálezy.

Společné disentanční stanovisko k té části nálezu, která konstatovala porušení základních práv stěžovatelky usnesením policie o odložení věci (a toto usnesení zrušila), uplatnili soudkyně a soudci Langášek, Hulmák, Křest'ánová, Řepková a Wintr. Nesouhlasili s posouzením stížnosti stěžovatelky proti zmíněnému usnesení jako přípustné.

Ke zbytku nálezu dále uplatnili společné disentanční stanovisko soudkyně a soudci Langášek, Řepková a Wintr, s přesvědčením, že stěžovatelčina ústavní stížnost měla být ve zbývajících částech zamítnuta jako nedůvodná.